

Echt samen...

Onderzoek naar betekenisvolle samenwerking tussen onderzoekers met en zonder lichte verstandelijke beperking

A. E. van Asselt-Goverts, M. M. J. G. Heessels, S. H. J. Duijf, A. Prudon, en M. N. Slagboom

1 Inleiding

In 2016 heeft zowel de Eerste als de Tweede Kamer ingestemd met het VN verdrag voor de rechten van mensen met beperkingen. In dit verdrag staat dat mensen met een beperking dezelfde rechten hebben als anderen, bijvoorbeeld op het gebied van vrijheid, toegankelijkheid, participatie en autonomie (Verenigde Naties, 2006). Hieruit voortvloeiend is het belangrijk dat de ervaringskennis van mensen met een beperking erkend en benut wordt in onderzoek (Kool, 2015; Balkom et al., 2014; ZonMw, 2015). Steeds vaker worden mensen met verstandelijke beperkingen (VB) betrokken in onderzoek (Embregts et al., 2015; van Hove, 2014; McDonald, Kidney, & Patka, 2013; O'Brien, McConkey, & García Iriarte, 2014; Puyalto, Pallisera, Fullana, & Vilà, 2015; Roeleveld, Embregts, Hendriks, & van den

Boogaard, 2011; Frankena, Naaldenberg, Cardol, Linehan, & Schrojenstein Lantman-de Valk, 2015). In onderzoek kunnen zij verschillende rollen hebben, die kunnen worden weergegeven in een participatieladder. De rollen zijn achtereenvolgens: onderzoeksobject, informatieverstrekker, adviseur, beoordelaar, co-onderzoeker en drijvende kracht (Dedding & Moonen, 2013). Voor onderzoek met mensen met VB worden in de literatuur verschillende termen gebruikt, veelal participatief onderzoek of inclusief onderzoek (Frankena et al., 2015). In inclusief onderzoek wordt benadrukt dat het niet gaat om onderzoek 'over' mensen, maar om gelijkwaardig samenwerken 'met' mensen met VB (van Hove et al., 2015; Schippers et al., 2015). Binnen die samenwerking zijn houdingsaspecten en vaardigheden belangrijk, zoals eerlijkheid, respect, flexibiliteit, creativiteit, feedback vragen, ontvangen en geven, duidelijk communiceren, uitleg geven en vragen stellen (Embregts et al., 2015).

Beleid & Management

Dit artikel beschrijft de opzet en de resultaten van een onderzoek naar de samenwerking tussen onderzoekers met en zonder lichte verstandelijke beperkingen (LVB) gedurende de ontwikkeling van een spel over sociale relaties. Het artikel is vooral van belang voor onderzoekers die (overwegen) met mensen met lichte verstandelijke beperking (te) werken. WB

In een systematisch literatuuronderzoek naar inclusief onderzoek met mensen met een verstandelijke beperking (Frankena et al., 2015), zijn 18 artikelen gevonden waarin mensen met een verstandelijke beperking als co-onderzoeker participeren. Dit onderzoek laat zien dat samenwerken met mensen met VB de kwaliteit

van het onderzoek ten goede komt (Frankena et al., 2015; Puyalto, Pallisera, Fullana, & Vilà, 2015). Deelnemers met VB durven meer open te zijn als de interviewer ook een verstandelijke beperking heeft (Butler, Cresswell, Giatras, & Tuffrey-Wijne, 2012; O'Brien et al., 2014). Frankena en collega's (2015) rapporteren bovendien dat door de samenwerking de meetinstrumenten en data-analyse verbeterd kunnen worden. Ook blijken positieve ervaringen in het samenwerken voor alle onderzoekers betekenisvol voor andere domeinen in het leven (Frankena et al., 2015). Door co-onderzoekers met VB worden positieve effecten genoemd, zoals empowerment, toegenomen zelfvertrouwen en het gevoel hebben gerespecteerd te worden en bij te dragen (e.g. Frankena et al., 2015; Puyalto et al., 2015). De onderzoekers zonder beperking uit deze studies rapporteren dat zij nieuwe vaardigheden leren op het gebied van onderzoek (Frankena et al., 2015). De ervaringen met en de betekenis van de samenwerking tussen onderzoekers met en zonder VB worden veelal in de discussie van artikelen beschreven en zijn nog niet systematisch onderzocht (Frankena et al., 2015). Onderzoek gericht op het verkrijgen van inzicht in het proces van inclusieve samenwerking en wat daarin werkt en wat niet is dus gewenst.

Het onderzoek dat in dit artikel beschreven wordt, richt zich daarom op de samenwerking tussen student-onderzoekers en co-onderzoekers met lichte verstandelijke beperkingen (LVB) tijdens een inclusief onderzoek in een professionele leergemeenschap (PLG). De leergemeenschap van student-onderzoekers en co-onderzoekers werd begeleid door docent-onderzoekers, een sociaal ontwerper en een coach.

Binnen de PLG werd een ontwerponderzoek uitgevoerd om te komen tot een spel om sociale relaties en eenzaamheid van mensen met LVB bespreekbaar te maken. Ontwerponderzoek is het systematisch uitvoeren van een ontwerp-proces (van der Donk & van Lanen, 2015). In een ander artikel zal het onderzoek naar en het ontwerpen van dit spel centraal staan (Heessels et al., in voorbereiding). In 2.1 wordt de werkwijze van de PLG beschreven en worden de rollen van alle deelnemers toegelicht. Naast de ontwikkeling van een spel, was een belangrijk doel van de PLG om de samenwerking tussen student-onderzoekers en co-onderzoekers met LVB te onderzoeken. Dit artikel beschrijft het onderzoek naar de ervaringen van de student-onderzoekers en de co-onderzoekers met die samenwerking. Het doel van het onderzoek is inzicht verkrijgen in elementen van betekenisvolle samenwerking. Onder betekenisvolle samenwerking verstaan wij enerzijds wat deelnemers als goede samenwerking definiëren (en wat niet), anderzijds de opbrengst van die samenwerking. Met opbrengst bedoelen we zowel de persoonlijke leeropbrengsten van alle deelnemers als het concrete product van die samenwerking. Twee onderzoeksvragen staan daarom centraal: Wat vonden student-onderzoekers, co-onderzoekers en coach belangrijke kenmerken van goede samenwerking? Wat was de (leer)opbrengst van deze samenwerking voor hen?

2 Methode

2.1 *De professionele leergemeenschap: werkwijze en rollen*

De samenwerking tussen onderzoekers met en zonder LVB vond plaats in 2015 in een professionele leergemeenschap (PLG) bij de

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Het doel van de PLG was tweeledig: (1) op basis van ontwerponderzoek een spel ontwikkelen over sociale relaties en eenzaamheid; en (2) inzicht krijgen in elementen van betekenisvolle samenwerking. Het eerste doel heeft geresulteerd in het spel *Kletsborden*. Het ontwerponderzoek staat in een ander artikel centraal (Heessels et al., in voorbereiding). In de laatste alinea van dit artikel wordt het spel, als opbrengst van de samenwerking, nader toegelicht. In totaliteit waren er 20 mensen die deelnamen aan de PLG: tien student-onderzoekers, vier co-onderzoekers met LVB, één coach, vier docent-onderzoekers en één sociaal ontwerper. In het eerste semester van 2015 participeerden vijf studenten, twee docent-onderzoekers en vier co-onderzoekers en hun coach. In semester 2 bleven drie co-onderzoekers en hun coach participeren, maar werden vijf nieuwe studenten en twee nieuwe docent-onderzoekers betrokken. Ook nam in deze fase een sociaal ontwerper deel aan de bijeenkomsten. De deelnemers van de PLG zijn 20 keer bij elkaar gekomen.

Alle deelnemers hadden een eigen rol. De sociaal ontwerper begeleidde gedurende het proces het vormgeven van de thema's die werden besproken tijdens de ontwerpbijskomsten. Op deze manier is gedurende het proces het spel stap voor stap in dialoog met de betrokkenen vorm gegeven. De twee groepen student-onderzoekers deden het ontwerponderzoek in het kader van hun afstuderen. Zij bereidden de bijeenkomsten van de PLG in overleg met de overige deelnemers voor en namen tijdens de bijeenkomsten de rol van gespreksleider op zich. De co-onderzoekers participeerden in

alle fasen van het onderzoek, waarbij in lijn met van Hal (2014) is bekeken welke bijdrage een ieder kon leveren. Zij hadden afwisselend de rol van informatieverstrekker, adviseur, beoordelaar, en co-onderzoeker (Dedding & Moonen, 2013). De docent-onderzoekers met verschillende achtergronden (antropoloog, pedagoog en creatief therapeut) hadden verschillende rollen. Zij participeerden in het ontwerponderzoek, waarbij zij ook een begeleidende, maar geen beoordelende rol hadden richting studenten. In hun begeleidende rol spraken de docenten de studenten tussentijds om studenten op inhoud en proces te coachen. Daarnaast voerden zij het onderzoek uit naar de samenwerking (tweede doelstelling van de PLG). Dat betekende dat zij elk van de bijeenkomsten observeerden en evalueerden met de betrokkenen en na elk semester de studenten, co-onderzoekers en hun coach interviewden over de samenwerking.

2.2 Deelnemers

In de vorige paragraaf staat beschreven wie deelnamen aan de PLG. In het ontwerponderzoek van de PLG hadden zowel de studenten, als de deelnemers met LVB een rol als onderzoeker: ieder droeg bij als adviseur, beoordelaar, interviewer, mede-beslisser. In het onderzoek naar de samenwerking werken zij, evenals hun coach, mee in de rol die in de literatuur 'informatieverstrekker' wordt genoemd. (Dedding & Moonen, 2013). Het betrof hier tien studenten van de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH), vier personen met LVB en hun coach. De SPH studenten zaten in de afstudeerfase van hun opleiding. Het betrof één man en negen vrouwen. In het eerste semester van 2015 participeerden

vijf studenten van de voltijd opleiding; in het tweede semester vijf studenten van de deeltijdopleiding. De vier co-onderzoekers met LVB hadden ervaring als belangenbehartiger in cliëntenraden, sociaal café en in teams die steeds meer “met de handen op de rug” gaan werken. Het betrof drie mannen en één vrouw. Bij hun werkzaamheden krijgen zij ondersteuning van een coach. De coach is een vrouw met 34 jaar werkervaring in de ondersteuning aan mensen met LVB en breed opgeleid op het terrein van management, weerbaarheidstraining en seksuologie. Voor de co-onderzoekers en hun coach was het de eerste keer dat zij participeerden in onderzoek.

2.3 Meetinstrumenten

Tijdens de ontwerpbijeenkomsten werd de samenwerking tussen student-onderzoekers en co-onderzoekers en de rol van de coach geobserveerd. Het betrof participerende observaties wat inhoudt dat de observatoren niet van een afstand observeren, maar actief betrokken zijn in de situatie (van der Donk & van Lanen, 2015). De focus van de observaties lag op de wijze van samenwerking in de PLG, wat daarin goed en minder goed ging en ieders rol in die samenwerking. Elke bijeenkomst werd daarnaast middels een afsluitend groepsgesprek geëvalueerd, waarbij het ging over de manier van samenwerken, werkvormen, en de sfeer. Naast deze observaties en evaluaties werden interviews gehouden met student-onderzoekers, co-onderzoekers en hun coach. Het betrof semi-gestructureerde interviews waarbij hen werd gevraagd naar hun ervaringen t.a.v. de samenwerking (zowel positief als minder positief), naar reflecties op rollen van de verschillende betrokkenen, naar

de (leer)opbrengsten van de samenwerking en naar tips voor anderen die op deze wijze willen gaan samenwerken.

2.4 Procedure

Zowel de Psychologische Ethische Toetsingscommissie van de Tilburg School of Social and Behavioral Sciences (TSB) van Tilburg University, als de ethische commissie van Dichterbij, keurden het onderzoek goed. Via hun coach werden vier personen met LVB benaderd, die ervaring hadden met het werk als belangenbehartiger bij Dichterbij. Alle vier waren ze bereid om op persoonlijke titel te participeren als co-onderzoeker binnen de PLG. Op begrijpelijke wijze werden zij geïnformeerd over de werkwijze van de PLG en wat dit voor hen in zou houden. Hun coach was hierbij aanwezig, zodat zij tijdens deze bijeenkomst of naderhand zaken zou kunnen verduidelijken. De co-onderzoekers kregen een vrijwilligersvergoeding voor hun deelname. Zij waren op de hoogte van het feit dat zij, naast co-onderzoeker in het ontwikkelen van een spel, deelnemer zouden zijn in het onderzoek naar de samenwerking. Zij gaven hiervoor zowel mondeling als schriftelijk toestemming. Dit gold ook voor hun coach. Ook wisten zij dat zij op elk moment mochten aangeven te willen stoppen als co-onderzoeker en/of deelnemer aan het onderzoek naar de samenwerking. Eén van de co-onderzoekers is halverwege het tweede semester gestopt, omdat het samen met andere activiteiten in het dagelijkse leven teveel werd. Ook de studenten werden vooraf geïnformeerd dat zij zowel onderzoeker zouden zijn (t.a.v. het ontwerpen van een spel om eenzaamheid en sociale relaties bespreekbaar te maken), als deelnemer (voor het onderzoek

naar samenwerking) en dat zij in het hele traject zouden gaan samenwerken met co-onderzoekers met LVB. Dit was voor alle betrokken studenten een nieuwe ervaring. De interviews werden gehouden op twee tijdstippen. In juni 2015, na het eerste semester, werden drie interviews gehouden: (1) een groepsinterview met de vijf studenten SPH die dat semester geparticipeerd hadden; (2) een groepsinterview met de vier co-onderzoekers; en (3) een individueel interview met hun coach. In januari 2016 werden opnieuw drie interviews gehouden: (1) een groepsinterview met de vijf studenten die het tweede semester geparticipeerd hadden, (2) een groepsinterview met de drie co-onderzoekers en (3) een individueel interview met de coach. De interviews werden steeds door twee docent-onderzoekers afgenomen. Om de betrouwbaarheid te vergroten werd gebruik gemaakt van een interviewgide, die op beide tijdstippen en voor alle drie de interviews gelijk was. Alle interviews en evaluatiemomenten werden met toestemming van alle betrokkenen opgenomen en getranscribeerd. Daarnaast werd tijdens de bijeenkomsten door telkens 2 observatoren (docent-onderzoekers en/of sociaal ontwerper) geobserveerd en werden de observaties achteraf uitgeschreven.

2.5 Analyse

Er was sprake van een inhoudsanalyse, gebaseerd op een inductieve benadering (Thomas, 2006), omdat ons doel was de ervaringen van betrokkenen te ontdekken zonder aannames vooraf. De inhoudsanalyse bestond uit een aantal stappen. Allereerst werden de interviews, observaties en evaluaties uitgeschreven. Vervolgens werden de interviewtranscripten, de observatieverslagen en de

evaluaties zorgvuldig gelezen en werden betekenisvolle fragmenten geselecteerd. Deze fragmenten werden voorzien van codes, die niet vooraf opgesteld waren. Dit wordt ook wel open coderen genoemd (Boeije, 2005). De codes werden ontwikkeld op basis van de inhoud van de fragmenten. De eerste drie interviews (groepsinterviews met studenten, groepsinterview met co-onderzoekers en individueel interview met coach na semester 1) werden onafhankelijk gecodeerd door drie onderzoekers (twee docent-onderzoekers en sociaal ontwerper). We hebben deze codes met elkaar vergeleken en met name waar we van mening verschilden, hebben we de betekenis van deze verschillen uitgediept. Dit hebben we gedaan door de tekstfragmenten er weer bij te pakken en te vergelijken met de verschillende interpretaties. Vervolgens zijn we in verschillende bijeenkomsten in dialoog tot één lijst gekomen. Bij het analyseren van de observaties, de evaluaties en de verdere interviews zijn dezelfde codes gebruikt en waar nodig codes toegevoegd. Tijdens drie analysebijeenkomsten werd de codelijst aangepast en werden codes die op inhoud bij elkaar horen, samengevoegd tot thema's. Dit wordt ook wel selectief coderen genoemd (Boeije, 2005). Hierdoor ontstond een lijst van 7 thema's en 26 onderliggende subthema's (zie Tabel 1). Door op deze manier te coderen blijven de docent-onderzoekers dicht bij het 'natuurlijke' systeem dat de geïnterviewden beschrijven. Er komen dan ook veel in-vivo begrippen (Boeije, 2005), dat zijn begrippen zoals ze door de mensen zelf genoemd worden, terug in de codes.

2.6 *Betrouwbaarheid en validiteit*

Om de betrouwbaarheid van de interviewresultaten te vergroten werd gebruik gemaakt van een vooraf opgestelde interviewgide. Ook werden de interviews afgenomen door twee personen en werden de interviews opgenomen en getranscribeerd. Ook de evaluatiemomenten aan het eind van elke bijeenkomst werden opgenomen en getranscribeerd. Daarnaast werden in analysesessies in gezamenlijkheid codes en categorieën bediscussieerd en bepaald. Om de betrouwbaarheid en validiteit te vergroten hebben we gebruik gemaakt van brontriangulatie (van der Donk & van Lanen, 2015). Zowel studenten, co-onderzoekers als coach zijn bevestigd over hun ervaringen met en ideeën over de samenwerking, zowel in de interviews als aan het eind van iedere bijeenkomst. Daarnaast hebben we gebruik gemaakt van methodische triangulatie (van der Donk & van Lanen, 2015). Er zijn niet alleen interviews afgenomen over de samenwerking, maar de samenwerking is ook elke bijeenkomst geëvalueerd met de deelnemers en de samenwerking is geobserveerd met een open observatieschema. De data die met behulp van die drie methoden zijn verzameld zijn open gecodeerd en in de analyse geclusterd tot thema's en subthema's. Ten slotte was sprake van onderzoekertriangulatie (van der Donk & van Lanen, 2015). De observaties, evaluaties en interviews werden steeds door twee onderzoekers verricht. Dit was belangrijk omdat de onderzoekers een 'dubbelrol' hadden: deelnemer aan de PLG en onderzoeker van de samenwerking. Er was sprake van participerende observatie, waarbij de observator het risico liep te veel betrokken te zijn en dus minder objectief te zijn in de dataverzameling. Het was dus belangrijk

dat de observaties door twee observatoren werden verricht om eenzijdige interpretaties te voorkomen. Ook bij de analyse was het, vanwege hun betrokkenheid, belangrijk dat onderzoekers overeenstemming vonden in toekenning van codes en clustering tot thema's en subthema's. De betrokkenheid van minimaal twee verschillende onderzoekers bij de dataverzameling en analyse heeft de kwaliteit ervan vergroot.

3 *Resultaten*

In dit hoofdstuk beschrijven we de thema's die uit de interviews, evaluaties en observaties naar voren kwamen met betrekking tot betekenisvolle samenwerking: (1) openheid en duidelijkheid; (2) gelijkwaardigheid en wederkerigheid; (3) afstemmen en tijd nemen; (4) samen ervaren; (5) oprecht contact; (6) belangrijke rol coach; en (7) (leer)opbrengst samenwerking. De eerste 6 thema's beschrijven elementen van goede samenwerking. Het laatste thema beschrijft de (leer)opbrengsten van de samenwerking. Deze thema's en bijbehorende subthema's zijn weergegeven in Tabel 1. We beschrijven wat de deelnemers onder goede samenwerking verstaan. Dit zetten we uiteen aan de hand van positief en minder positief gewaardeerde ervaringen. We geven bij verschillende thema's, waar dat aan de orde was, voorbeelden van positieve elementen, maar ook 'valkuilen', minder goede samenwerkingsmomenten en momenten van groei en ontwikkeling.

3.1 *Openheid en Duidelijkheid*

De deelnemers gaven aan dat het voor hen belangrijk was in de samenwerking dat er openheid en duidelijkheid was. Het betrof daarbij

Tabel 1: Thema's en subthema's betekenisvolle samenwerking

Thema's	Subthema's
Openheid & Duidelijkheid	Openheid over verwachtingen, rollen en belangen Openheid over mogelijkheden Duidelijkheid over randvoorwaarden Duidelijkheid over traject en inhoud bijeenkomsten
Gelijkwaardigheid & Wederkerigheid	Gelijkwaardig samenwerken Samen beslissen Open staan voor elkaars ideeën en er iets mee doen Diversiteit waarderen Iedereen doet mee vanuit eigen kwaliteiten
Afstemmen & Tijd nemen	Afstemmen communicatie Tijd en rust
Samen ervaren	Doen en ervaren Niet invullen voor een ander
Oprecht contact	Vertrouwensband opbouwen Veiligheid bewaken Echt contact Wederzijdse kwetsbaarheid Bereidheid tot delen
Belangrijke rol coach	Organisatorische rol Veiligheid bieden Coachen tijdens de bijeenkomst waar nodig Voorbespreken, evalueren en feedback geven Kennis, vaardigheden en houding coach
(Leer) opbrengst samenwerking	Product dat aansluit bij mensen met en zonder LVB Persoonlijke groei Professionele inzichten

helderheid over de verwachtingen, de rollen en de belangen van de verschillende deelnemers van de PLG. Voor de student-onderzoekers was het eerste eigen belang dat zij op tijd alle data verzamelden om een goed afstudeerproduct te realiseren. Voor de co-onderzoekers was het belangrijk dat er tijd was voor informeel contact. Eén van de student-onderzoekers zei hierover:

Het was een hele leuke samenwerking. ...Het is wel echt op een andere manier dan wat je normaal doet. Maar het was in het begin voor

ons, of voor mij in ieder geval, wel heel erg zoeken. Wat er verwacht wordt van iedereen en wat je wel en wat je niet kunt vragen.

Duidelijkheid over randvoorwaarden werd ook genoemd, te denken valt aan plaats en moment van de bijeenkomsten, maar ook de vergoeding voor co-onderzoekers en coach. Voor de co-onderzoekers was het belangrijk dat zij zoveel mogelijk duidelijkheid kregen over het traject en de inhoud van de bijeenkomsten. Uit een observatieverslag:

Er is gevraagd naar de rol die de co-onderzoekers willen spelen bij het uittesten van het spel op andere locaties. Drie van hen geven aan dat ze mee willen als spelbegeleider. Eén co-onderzoeker voegt daaraan toe dat hij het nodig heeft om zoveel mogelijk duidelijkheid te hebben over waar, met wie, etc.

Ten slotte werd aangegeven dat het van belang is open en eerlijk te zijn over wat wel en wat niet mogelijk is, bijvoorbeeld bij wensen en ideeën t.a.v. het spel. Een van de wensen van de co-onderzoekers om ook een digitale versie te maken, was bijvoorbeeld niet haalbaar binnen deze PLG.

3.2 Gelijkwaardigheid en Wederkerigheid

Alle deelnemers waardeerden de gelijkwaardige wijze van samenwerken. Ze legden dit uit door te benoemen dat er in plaats van een wij-zij sfeer een wij-sfeer was. Een co-onderzoeker zei hierover:

Wij hebben speciaal onderwijs gehad, zij hebben een HBO opleiding, en ik vind het zo fijn dat het samen kan ... Echt samen kan ... Dan voel ik me geaccepteerd in de samenleving.

De beslissingen over de ontwikkeling van het spel werden samen genomen. Alle inbreng werd serieus genomen en met elkaar overlegd. Student-onderzoekers en co-onderzoekers benadrukten dat het belangrijk is open te staan voor elkaars ideeën en er ook echt iets mee te doen. Eén van de co-onderzoekers verwoordde het als volgt:

Ze [studenten] accepteren je hoe je bent. En met ieder idee dat wij voorstelden deden ze

ook iets. Ieder idee wat zij hadden werd met elkaar goed gecommuniceerd. Goed overlegd.....En ze vonden fijn dat wij met ideeën komen. Wij vinden het fijn dat zij met ideeën komen en zo vullen we elkaar heel goed aan.

Het werd als prettig ervaren dat de deelnemers elkaar accepteerden: dit werd verwoord als “iedereen mag zijn wie hij/zij is”. Daarbij is het belangrijk dat wordt samengewerkt aan één doel waar ieder kan bijdragen op een manier waarin hij of zij tot zijn/haar recht komt en de krachten worden gebundeld. Door samen uit te proberen en elke bijeenkomst de samenwerking met elkaar te evalueren, reflecteerden de onderzoekers op welke rol ieder het beste paste op een bepaald moment. Nadat in een evaluatie bijvoorbeeld naar voren kwam dat de huidige voorzitter zelf te veel aan het woord was, wisselden de student-onderzoekers van voorzittersrol. De student-onderzoekers zeiden daarover:

Ik denk dat we op een gegeven moment naar eigen kwaliteiten hebben gekeken ... Uiteindelijk hebben we wat bewuster gekeken: waar is iedereen goed in? Wat kunnen we? En dat gaan we gewoon inzetten.

Zo kreeg ieder een rol die paste bij zijn of haar kwaliteiten. Deelnemers gaven elkaar hierin de ruimte en vulden elkaar aan.

3.3 Afstemmen en Tijd nemen

Tijdens de bijeenkomsten ontdekten de onderzoekers hoe belangrijk het is het taalgebruik op elkaar af te stemmen. Naar aanleiding van de evaluatie met de co-onderzoekers en observaties van de docent-onderzoekers van de eerste

bijeenkomsten werden de volgende valkuilen met studenten besproken: teveel informatie ineens geven, te ingewikkelde taal gebruiken, te veel vragen per keer stellen, te snel praten, te veel praten en te lange zinnen gebruiken en overdreven reageren qua toon of inhoud op wat gezegd wordt. In de hierop volgende bijeenkomsten kwamen de deelnemers hier meermaals op terug. Uit de interviews blijkt dat goed afstemmen betekent: duidelijke, begrijpelijke informatie, één vraag tegelijk stellen, kortere zinnen en rustig praten. Daarbij is het belangrijk dat er nadenkijd gegeven wordt en dat stiltes er mogen zijn. Valkuilen voor de student-onderzoekers waren te gehaast zijn en te veel willen doen. Een co-onderzoeker zei in de evaluatie van de tweede bijeenkomst:

Kijk, als je over de vraag moet nadenken, en er komt meteen een vraag overheen, dat heb ik tenminste, dan ben ik die vraag kwijt..... Misschien iets meer ruimte ertussen....

Naar aanleiding van deze evaluatie werd het tempo tijdens de bijeenkomsten aangepast. Dit betekende voor de studenten dat zij flexibel moesten zijn in de invulling van de bijeenkomsten en meer rust en tijd moesten nemen voor het proces. Uiteindelijk leerden de student-onderzoekers rustiger te starten en af te sluiten en de bijeenkomsten af te bouwen, door informeel na te praten.

3.4 Samen ervaren

In de samenwerking bleek het belangrijk niet alleen vragen te stellen aan elkaar over het thema, maar vooral ook samen aan de slag te gaan. Vanuit deze ervaringen werd onderzocht. De onderzoekers benoemen dat ze de dingen pas

echt gingen snappen als je het samen ondergaat. Een student-onderzoeker zei hierover:

Al spelend, al doende, konden we de informatie achterhalen.

De groep heeft iedere bijeenkomst (delen van) het spel gespeeld en nieuwe spelelementen uitgeprobeerd, bijvoorbeeld kaartjes met een opdracht om een sociale vaardigheid te ervaren of kaartjes met aanvulzinnen. Succeservaringen werden meegenomen naar een volgende keer. Zo werd er samen gebouwd: wat ging er goed en hoe kunnen we hier op doorgaan? De co-onderzoekers deden ervaringen op in verschillende onderzoeksrollen: die van informatieverstrekker, maar ook die van adviseur of co-onderzoeker. De co-onderzoeker droegen ideeën aan voor de inhoud van bijeenkomsten, stelden vragen aan medespelers en legden het spel uit en stelden evaluatieve interviewvragen tijdens de bijeenkomsten waarin het spel bij anderen uitgetest werd. Eén van de student-onderzoekers verwoordde de rol van de co-onderzoekers tijdens de test-bijeenkomsten als volgt:

[Naam co-onderzoeker] heeft echt het spel geleid toen... Kei goed. [Naam co-onderzoeker] wist heel goed het spel uit te leggen en gaf voorbeelden, heeft alle kaartjes besproken zeg maar van nou bij dit kaartje doe je dit en bij dat kaartje doe je dat. En het was gewoon heel erg duidelijk.

Uit observaties en interviews kwamen t.a.v. 'samen ervaren' de volgende valkuilen naar voren: vooraf invullen voor een ander wat deze wel of niet kan of wil doen, betuttelen en

overnemen. In een telefonische na-evaluatie tussen coach en docent-onderzoeker werd besproken dat het belangrijk is dat je de ander niet overschat, maar ook niet onderschat. Een student-onderzoeker zei hierover:

Durf mensen te laten ervaren. Een beetje dat 'handen op je rug'. Ga ze niet beschermen voor iets wat ze misschien wordt aangedaan. Laat ze dingen ervaren, wanneer je merkt dat het de verkeerde kant op gaat, zorg dat je daar weer ondersteunend en coachend in bent.

Ideeën van co-onderzoekers over nieuwe spelinhouden werden gewaardeerd en door de student-onderzoekers, ondersteund door de sociaal ontwerper en docent-onderzoekers, zo veel mogelijk omgezet in een ervaringsvorm. Die nieuwe spel-ervaringsvorm werd in een volgende bijeenkomst met de co-onderzoekers aan hen voorgelegd en uitgetoet. Op deze manier werden de beslissingen zo veel mogelijk gemaakt op basis van ervaren in plaats van ideeën over.

[Student-onderzoeker 1:] De fotokaarten ... wij dachten in het begin echt, hier kun je toch niks mee. [Student-onderzoeker 2:] Ik vond ze niet duidelijk, niet overzichtelijk, er stond te veel op, veel te druk. [Student-onderzoeker 1:] Toen zijn we het spel gaan testen en toen bleek dat die kaarten toch heel goed werken en goed aansloten... Dan merk je ja, je kunt inderdaad een heel verhaal vertellen over een foto.

Het leren en onderzoeken door ervaren gold voor alle deelnemers van de PLG.

3.5 Oprecht contact

Tijdens de samenwerking was de relatie tussen de deelnemers aan de PLG van cruciaal belang. Alle deelnemers noemden de vertrouwensband die tussen hen groeide. Eén van de co-onderzoekers gaf in de evaluatie van de vierde bijeenkomst aan dat er meer vertrouwen kwam, onder andere doordat wat er besproken wordt niet gedeeld wordt met derden. In de woorden van de co-onderzoeker:

Het gevoel is nou nog beter dan ik de vorige keer had .... Ik voel me hier relaxed, op mijn gemak. Ik heb echt het gevoel van nou alles wat hier is besproken, blijft hier.

Daarnaast kwam in de evaluaties terug dat het belangrijk blijft om met elkaar de veiligheid te bewaken. Wanneer iedereen er was (max. 12 personen), werd het werken in twee groepen als prettiger ervaren dan in één grote groep. De tweede groep en de nieuwe samenwerking was aanvankelijk spannend voor zowel de student-onderzoekers als de co-onderzoekers. Helpend was de overdracht die zowel co-onderzoekers als docent-onderzoekers gaven aan de nieuwe groep studenten. In het contact bleek het belangrijk om de tijd te nemen om met elkaar kennis te maken, aan elkaar te wennen en elkaar te leren snappen. Het was hierbij prettig samen te eten, verhalen te delen en een gezellige sfeer te scheppen. Ook het belang van humor werd door verschillende deelnemers benoemd. Het spel, dat iedere bijeenkomst gespeeld werd om samen spelelementen te onderzoeken, was hierin cruciaal. Samen spelen schept een band, omdat we allemaal spelers waren en allemaal persoonlijke verhalen deelden en ons kwetsbaar opstelden.

In de woorden van één van de student-onderzoekers:

Sluit aan, luister, geef elkaar de tijd om in ieder geval het vertrouwen te winnen en een vertrouwensband of een relatie op te bouwen. Maar durf ook jezelf vooral te geven. Durf jezelf ook kwetsbaar op te stellen door dingen over jezelf te vertellen als je meedoet met zo'n spel.

Wederzijdse kwetsbaarheid is van essentieel belang volgens alle onderzoekers. Het is belangrijk dat fouten gemaakt mogen worden. Het werkt bevrijdend in het contact, zo bleek bijvoorbeeld uit dit fragment uit een evaluatie, waarin een docent-onderzoeker verviel in een "oude gewoonte".

[Onderzoeker:] Waar ik dan nog wel benieuwd naar ben, wat zouden jullie allemaal kunnen betekenen als jullie dan ergens anders gaan spelen? Wat zou je dan willen doen? Zou je dan alleen willen kijken? Of zou je het spel mee willen doen? Of zou je het willen uitleggen? Zijn wel heel veel vragen he..

[Co-onderzoeker:] Dat waren er drie in keer. [Iedereen lacht]

[Andere co-onderzoeker:] Wel drie die met hetzelfde onderwerp te maken hebben.

[Co-onderzoeker:] Ja oké. [Onderzoeker:] Jij snapt mij.

[Andere co-onderzoeker:] Het komt er op neer: Wat zouden wij daarin willen betekenen?

Uit dit fragment blijkt dat doordat we samen het klimaat hadden gecreëerd waarin we feedback konden geven, het daadwerkelijk lukte

het om van elkaar te leren. De co-onderzoekers waren coachend richting docenten en student-onderzoekers, bijvoorbeeld wanneer zij uit het oog verloren dat het doel een spel was over sociale relaties en eenzaamheid of wanneer de student-onderzoekers stappen oversloegen of beslissingen voor een ander maakten.

3.6 De belangrijke rol van de coach

De coach van de co-onderzoekers had een belangrijke rol. Doordat zij de co-onderzoekers goed kent, bood haar aanwezigheid tijdens de bijeenkomsten de benodigde veiligheid. In de woorden van één van de co-onderzoekers:

Ik denk dat als [naam coach] er niet bij was geweest... Ik weet niet, of ik dan elke keer was gekomen, dat durf ik niet te zeggen ... Dat er iemand is die je vertrouwt. Ik zeg niet dat ik jullie [docent-onderzoekers] niet vertrouw, maar ik ken [naam coach] al langer dan jullie natuurlijk. En als ik niet goed in mijn vel zit, dan ziet [naam coach] dat en dan kan ze ingrijpen. Dat vind ik wel een heel belangrijk punt dat er iemand bij is waarop je terug kunt vallen.

Tijdens de bijeenkomst observeerde de coach en ondersteunde zij op momenten dat dat nodig was, bijvoorbeeld wanneer een vraag te confronterend was voor de co-onderzoekers. Zij had oog voor het tempo en de voorwaarden voor deelname. Hierbij gaf zij alle deelnemers de kans om zelf te ervaren, zelf na te denken en zelf grenzen aan te geven. Haar ondersteuning was soms heel subtiel, bijvoorbeeld met een enkele blik. Daarnaast had ze een voorbeeldfunctie voor alle onderzoekers als het gaat om het zoeken naar mogelijkheden en

het bieden van concrete ervaringen. Eén van de studenten schetste het volgende beeld van de coach:

Ik vond haar [de coach] heel erg out of the box denken, heel open, denken in mogelijkheden. ... Het hoeft allemaal niet zo moeilijk te zijn. Ze was heel erg relaxt, nuchter en spontaan. En van een afstandje toch feedback kunnen geven.

De coach ondersteunde niet alleen tijdens de bijeenkomsten, maar ook vooraf en achteraf. Zij was tussen de bijeenkomsten door het aanspreekpunt voor onderzoekers en student-onderzoekers en stemde daarbij steeds af met de co-onderzoekers. Zij besprak de bijeenkomsten voor en evalueerde na afloop nogmaals samen met de co-onderzoekers. Dit deed zij ook met studenten, bijvoorbeeld over de draagkracht van de co-onderzoekers. Zij besprak met beide partijen de feedback die over en weer gegeven werd. Om op deze manier te ondersteunen is het volgens de deelnemers belangrijk dat de coach de co-onderzoekers kent (hun levensloop, dagelijks leven, mogelijkheden en beperkingen). Ook kennis van zowel het cognitieve als het sociaal-emotionele ontwikkelingsniveau en de discrepantie hiertussen is van wezenlijk belang, zo gaf de coach aan. Daarnaast kwam uit de interviews met de student-onderzoekers en de co-onderzoekers en de coach een aantal vaardigheden naar voren die belangrijk zijn voor een coach. In de interviews zijn genoemd: goed luisteren, tijd geven, denken in mogelijkheden, feedback geven, aanvullen in plaats van invullen, verduidelijkende vragen stellen, samenvatten, interactie stimuleren, complimenten geven, aan-

sluiten in communicatie en het inschatten van overvraging en ondervraging. Respect, uitgaan van eigen kracht, gelijkwaardigheid en een niet oordelende houding zijn van belang, waarbij het uitgangspunt is dat mensen zelf mogen ervaren. In de woorden van de coach:

Handen op de rug en luisteren. Kijk, spring maar in het diepe en probeer niet eerst alles op te lossen. Mensen kunnen zoveel zelf. Overleg met hen en kijk goed naar hen en probeer zeker niet te betuttelen... "Gooi ze in het diepe" zou ik zeggen, maar wees wel aanwezig, zodat je die hand toe kunt reiken.

3.7 (Leer)opbrengst samenwerking

Door het hele proces samen te doorlopen is het spel beter afgestemd op mensen met en zonder LVB. Zowel qua vormgeving als inhoud is alles in samenspraak bepaald. Eén van de studenten noemde hierbij een concreet voorbeeld:

Ja, [naam co-onderzoeker] heeft in een van de eerste bijeenkomsten genoemd dat hij graag in het spel wil terug zien dat er ook negatieve kanten zijn aan sociaal contact, dus dat er bijvoorbeeld iemand bij je aan de deur staat en geld van je wil aftroggelen. Dat vond hij belangrijk dat ook in het spel terug zou komen dat er minder leuke dingen zijn. ... Dat zat er nog niet in en dat zit er nu wel in.

Dergelijke wensen voor nieuwe thema's in het spel werden opgepakt. De volgende bijeenkomst kwamen student-onderzoekers terug met nieuwe spelonderdelen waarin een dergelijke sociale situatie geoefend kon worden op speelse wijze. De samenwerking heeft daar-

mee geresulteerd in een rijker product: waar de focus eerst was om een spel te maken om eenzaamheid en sociale relaties bespreekbaar te maken is dit verbreed naar het daadwerkelijk ervaren en oefenen met sociale verbinding en sociale afstand in het spel.

Daarnaast benoemen alle deelnemers dat ze hebben geleerd van de samenwerking. Bij de co-onderzoekers was, volgens henzelf en volgens hun coach, sprake van persoonlijke groei. De co-onderzoekers hadden elk eigen kwaliteiten en zij leerden elk op hun eigen manier vaardigheden als gevoelens uitspreken, naar elkaar luisteren, elkaar bevragen, dingen onder woorden brengen, ergens op terugkomen of beknopter formuleren. Zij hebben anderen leren kennen en zijn opener geworden. Zij leerden zich makkelijker te uiten, een mening te geven of voor zichzelf op te komen en grenzen te stellen. Eén van de co-onderzoekers zei hierover:

Je durft meer te zeggen hè [stilte]. Waar je het niet mee eens bent, waar je het wel mee eens bent.

De co-onderzoekers hebben stappen gezet t.a.v. hun professionele ontwikkeling als co-onderzoeker die zij voorheen niet mogelijk hadden gehouden, zoals het leiden van een spel, het stellen van evaluatieve vragen, het samen voorbereiden van een bijeenkomst en het houden van een presentatie.

De studenten leerden door opnames terug te luisteren en daarop te reflecteren naar eigen zeggen hun communicatie beter af te stemmen en de ander tijd en ruimte te geven. Een student-onderzoeker zei hierover:

Dat ik dan mezelf hoorde en dacht: blij eens stil, ik vul in, ik vul in.. Jemig ik heb het al vier keer ingevuld.

Zij kregen een nieuwe kijk op gelijkwaardig samenwerken met mensen met een lichte verstandelijke beperking. Een van de student-onderzoekers zei hierover:

Ik denk ook in de praktijk dat als je gewoon als hulpverlener aan het werk gaat, dan invult en overneemt. En ik heb dus nu ook gemerkt dat er ook heel veel vanuit henzelf komt. Als je maar even wacht of een vraag stelt of in ieder geval hun tijd gunt.

Student-onderzoekers merken op dat dit hen ook beïnvloedt in hun professionele leven. Ze benoemen dat ze gegroeid zijn in het ruimte geven aan anderen, zonder oordeel te luisteren en te vragen in plaats van voor een ander te beslissen. Zij leerden bovendien dat onderzoeken en samenwerken niet alleen praten is, maar ook samen dingen uitproberen en op basis daarvan doorontwikkelen.

4 Discussie

Dit onderzoek was gericht op het verkrijgen van inzicht in elementen van betekenisvolle samenwerking tussen onderzoekers met en zonder verstandelijke beperking. Betekenisvolle samenwerking omvat enerzijds wat deelnemers als goede samenwerking definiëren, anderzijds de opbrengst van die samenwerking. We hebben die samenwerking onderzocht op 3 manieren: (1) door de samenwerking te observeren; (2) door elke bijeenkomst te evalueren wat goed ging en wat beter kon; en (3) door achteraf in interviews deelnemers overstijgend te

laten reflecteren op de goede en minder goede momenten van samenwerking gedurende het hele proces. In deze discussie willen we allereerst de belangrijkste resultaten tegen het licht van bestaande literatuur houden. Daarna volgt een beschouwing op het onderzoek, gebaseerd op de ervaringen en inzichten van de student-onderzoekers, co-onderzoekers en coach, maar ook op een kritische reflectie van de docent-onderzoekers achteraf. Ten slotte beschrijven we het spel Kletsborden, omdat dit spel de opbrengst van de samenwerking is en omdat een aantal elementen van betekenisvolle samenwerking ermee geoefend kan worden.

Allereerst laten de resultaten zien dat betekenisvolle samenwerking zich kenmerkt door gelijkwaardigheid en wederkerigheid, afstemmen en tijd nemen, samen ervaren, oprecht contact, openheid en duidelijkheid. Het onderzoek richtte zich op één samenwerkingsproject. De resultaten zijn om die reden mogelijk beperkt generaliseerbaar. Echter, onze resultaten zijn in lijn met andere studies die in hetzelfde jaar werden uitgevoerd (Embregts et al., 2015; Schippers et al., 2015; Hove et al., 2015) en met recent praktijkonderzoek naar kenmerken van een goede samenwerking (Vilans, 2016). Belangrijk in de samenwerking is gelijkwaardigheid, duidelijke communicatie, uitgaan van kwaliteiten en de tijd nemen, waarbij de samenwerkingsrelatie cruciaal is en gekenmerkt wordt door open gesprekken, veiligheid en vertrouwen (Schippers et al., 2015; Hove et al., 2015; Vilans, 2016). In ons onderzoek zijn deze begrippen nader geconcretiseerd. Daarnaast werd in ons onderzoek het échte contact in de samenwerkingsrelatie benadrukt. De deelnemers benadrukten oprecht contact, waarbij

onderzoekers met en zonder LVB aandacht hebben voor elkaar en wederzijds kwetsbaar durven zijn. Die kwetsbaarheid over en weer en het fouten mogen maken is volgens ons cruciaal. Daarnaast is wanneer je samen iets ontwikkelt, het van groot belang om de tijd te nemen om inzichten te verzamelen, om te zetten in ervaringsvormen (bijvoorbeeld spelkaartjes, werkvormen, oefeningen of beelden) en samen te ervaren wat een bepaald thema of vraag betekent. Hierbij is het cruciaal dat deelnemers open staan voor elkaars inbreng en leren van elkaar.

Ten slotte kwam in dit onderzoek het belang van de rol van de coach in de samenwerking naar voren. Zij bood veiligheid en ondersteunde alle deelnemers voor, tijdens en na de bijeenkomsten. Haar aanwezigheid en haar rol maakte echt gelijkwaardig samenwerken tussen student-onderzoekers en co-onderzoekers mogelijk. Belangrijk is dat de coach de co-onderzoekers goed kent, nauw in contact staat met de andere onderzoekers, uitgaat van eigen kracht en gelijkwaardigheid en communicatief vaardig is. De coach maakte leren voor beide groepen mogelijk door feedback te geven op de samenwerking tussen beide “groepen”.

Echt gelijkwaardig samenwerken bleek in dit project zeker nog niet vanzelfsprekend voor onderzoekers met en zonder LVB. Voor alle betrokkenen was het een nieuwe ervaring. Co-onderzoekers gaven aan dat zij het zo bijzonder vonden om echt samen te werken met wat zij noemden ‘reguliere mensen’. Student-onderzoekers gaven aan dat zij in het project geleerd hadden gelijkwaardig samen te werken. Gelijkwaardig samenwerken werd dus

zeer gewaardeerd, maar nog niet als vanzelfsprekend ervaren, wat het belang van het VN verdrag voor de rechten van mensen met beperkingen met betrekking tot o.a. participatie onderstreept (Verenigde Naties, 2006). Omdat het samenwerken in inclusief onderzoek voor alle betrokkenen nieuw was, was het soms zoeken naar ieders rol in de PLG en die van de co-onderzoekers in het bijzonder. Kijkend naar de participatieladder, hadden zij tijdens de bijeenkomsten verschillende rollen, die van informatieverstrekker, adviseur, beoordelaar en co-onderzoeker (Dedding & Moonen, 2013). We werkten met hen samen in alle fases van het onderzoek, maar er waren ook bijeenkomsten waarin zij vooral de rol van informatieverstrekker hadden. Dat kan, wanneer dat een bewuste keuze is, passend bij de persoon en de fase van onderzoek, maar wanneer we kritisch reflecteren waren er ook bijeenkomsten waarin er meer ruimte voor andere rollen gegeven had kunnen worden. Hier hadden we in lijn met van Hal (2014) tijdens het proces meer expliciet bij stil kunnen staan binnen de PLG. Bij het eerste testmoment was de inschatting van student-onderzoekers bijvoorbeeld dat taken als het spel begeleiden en evalueren te moeilijk zouden zijn voor de co-onderzoekers. Toen zij hierover echter in gesprek gingen gaven de co-onderzoekers aan dat zij juist veel beter die taken konden oppakken, omdat de spelers uit de testfasen hen kenden en zich bij hen meer op hun gemak zouden voelen. Dit is in lijn met eerder onderzoek, waaruit blijkt dat deelnemers met een verstandelijke beperking meer open durven te zijn als de interviewer ook een verstandelijke beperking heeft (Butler, Cresswell, Giatras, & Tuffrey-Wijne, 2012; O'Brien et al., 2014). In dit artikel beschrijven

we wat de deelnemers onder betekenisvolle samenwerking verstaan. Het was uiteraard niet zo dat onze samenwerking elk moment al deze kenmerken van goede samenwerking in zich had. Deze kenmerken van goede samenwerking hebben we ook kunnen ontdekken op momenten dat de samenwerking niet vanzelfsprekend positief verliep. In de resultatensectie zijn daarom ook voorbeelden van 'valkuilen' opgenomen. Ook voor ons als docent-onderzoekers gold dat we de eerste bijeenkomsten veel te gehaast, te taakgericht waren en te weinig tijd namen om na de bijeenkomst nog even informeel na te praten. We spraken nog niet altijd 'dezelfde taal'. Soms werd er nog teveel ingevuld voor elkaar. Maar door de goede basis en de goede sfeer waren minder positieve ervaringen bespreekbaar en konden we daarvan leren en samen tot oplossingen komen.

Alle deelnemers aan de PLG hebben geleerd, zoals beschreven in 3.7. In lijn met eerder onderzoek (Frankena et al., 2015; Puyalto et al., 2015) ging het bij de co-onderzoekers o.a. om je gerespecteerd voelen en leren opkomen voor jezelf. Het geleerde bleef daarmee niet beperkt tot de samenwerkingscontext. De co-onderzoekers hadden ook baat bij het geleerde in het gewone leven, bijvoorbeeld bij het uiten van gevoelens of meningen. Student-onderzoekers gaven aan dat zij door deze samenwerking ook in hun dagelijks werk gegroeid waren in het daadwerkelijk ruimte te geven aan anderen en het beter afstemmen met en aansluiten bij cliënten. Bij zowel student-onderzoekers en co-onderzoekers was daarnaast sprake van professionele ontwikkeling in hun rol als onderzoeker. Het viel buiten het bestek van het huidige onderzoek, maar ook wij als docent-

onderzoekers hebben veel geleerd. We leerden hoe prettig het is om echt tijd en aandacht voor elkaar en het proces te hebben, in plaats van de taakgerichtheid en de tijdsdruk die ons werk als docent-onderzoeker op een hogeschool zo eigen is. We leerden dat echt gelijkwaardig samenwerken, waarbij iedereen beslissingsrecht heeft, ontregelend en daardoor ook bevrijdend werkt. We leerden dat het cruciaal is oog te hebben voor veiligheid én voor groei, te waken voor overvragen, maar zeker ook voor onder-vraging. We leerden ons flexibel aan te passen in onze plannen en ambities. Het ontwerponderzoek om te komen tot het spel duurde bijvoorbeeld veel langer dan in onze plannen was begroot. Tevens hebben we ervaren dat dit tot een beter eindresultaat geleid heeft dat gedragen wordt door alle deelnemers.

De opbrengst van onze gezamenlijke ontdekkingsreis is het spel Kletsborden. Kletsborden is bedoeld om in gesprek te gaan over sociale relaties en door middel van opdrachten te ervaren wie en wat belangrijk voor je is in het leven. Spelers leren elkaar en zichzelf beter begrijpen. Spelers leren hun grenzen spelenderwijs kennen in sociale situaties. Spelers kunnen ontdekken hoe zij het liefst samenwerken (Heessels & Duijf, 2016). Doordat we samen hebben gewerkt met student-onderzoekers, docent-onderzoekers, een sociaal ontwerper, een coach en co-onderzoekers is het een spel geworden voor iedereen. Spelers kunnen elkaar gewone en ongewone vragen over het leven stellen. Daarnaast kunnen spelers met elkaar sociale situaties oefenen. Er wordt dus niet alleen gepraat, maar ook de tijd genomen om samen te ontdekken. Als spelers ben je gelijkwaardig en beslis je samen over

de spelregels. Middels dit spel kan echt contact ontstaan, waarin spelers kwetsbaarheid en kracht mogen laten zien. Veiligheid is daarbij van belang: kaartjes die een speler niet wil of kan beantwoorden mag hij of zij zonder nadere uitleg in de schatkist leggen. Ook is er een vlag die spelers kunnen pakken om zo, zonder woorden grenzen aan te geven of iets anders aan te kaarten. Daarnaast is een doorspeel-set gemaakt, waarmee de doelen en “persoonlijke schatten” (zoals bijvoorbeeld dat je trots bent op jezelf) uit een spelsessie door middel van verdiepende opdrachten in het dagelijkse leven uitgewerkt kunnen worden. Tevens bevat deze doorspeel-set opdrachten die expliciet ingaan op de samenwerking die spelers met mensen om zich heen aan gaan en welke houding zij en de ander daarin hebben. Op deze manier kunnen spelers tijdens het spelen en doorspelen van Kletsborden de elementen van betekenisvolle samenwerking, zoals die beschreven zijn in dit artikel, al spelend ervaren. NTZ

Auteurs

Dr. Ida van Asselt-Goverts, onderzoeker en docent, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Dr. Meike Heessels, onderzoeker en docent, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Sanneke Duijf, MDes, Sociaal Ontwerper, Solution Office.

Angela Prudon MSW, onderzoeker en docent, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Drs. Nienke Slagboom, medisch antropoloog en onderzoeker, Leids Universitair Medisch Centrum.

Correspondentieadres: Ida.vanAsselt@han.nl

Dankwoord:

We willen graag de student-onderzoekers, de co-onderzoekers en hun coach heel hartelijk bedanken voor het doorzetten, voor jullie enthousiasme en voor alle verhalen en ervaringen die we met elkaar deelden. We hebben gelachen, gehuild en gestunteld samen. Kletsborden is af!

Literatuur

Balkom, H. van, Buntinx, W., Curfs, L., Didden, R., Dupuis, H., Embregts, P., & Vlaskamp, C. (2014). *Bouwstenen Nationaal Programma Gehandicapten Einddocument*. Geraadpleegd op 05 mei 2015, <http://www.zonmw.nl>

Boeijs, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek; denken en doen*. Amsterdam: Boom Onderwijs.

Butler, G., Cresswell, A., Giatras, N., & Tuffrey-Wijne, I. (2012). Doing It Together (DM Special Issue). *British Journal of Learning Disabilities*, 40(2), 134-142.

Dedding, C. & Moonen, X. (2013). Kinderen en jongeren actief in wetenschappelijk onderzoek gaat dat samen? In: Dedding, C., Jurrius, K., Moonen, X., & Rutjes, L. (2013). *Kinderen en jongeren actief in wetenschappelijk onderzoek: ethiek, methoden en resultaten van onderzoek met en door jeugd*. LannooCampus.

Donk, C. van der, & Lanen, B. van (2015). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Coutinho.

Embregts, P., Taminiau, E., Heerkens, L., Sandvoort, H., Jongerius, E., Dersjant, H., & Wolters, I. (2015). *Kweekvijver ervaringsdeskundigen*. Tilburg: Academische Werkplaats Leven met een Verstandelijke Beperving, Tranzo, Tilburg University.

Frankena, T. K., Naaldenberg, J., Cardol, M., Linehan, C., & van Schrojenstein Lantman-de Valk, H. (2015). Active involvement of people with intellectual disabilities in health research—A structured literature review. *Research in developmental disabilities*, 45, 271-283.

Hal, L. van (2014). *Vraagwijzer cliëntenparticipatie in wetenschappelijk onderzoek*. Arnhem: Zorgbelang Gelderland.

Heessels, M. & Duijf, S. (red.) (2016). *Kletsborden. Spelen met aandacht voor elkaar. Spelregels*. Nijmegen: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Heessels, M. et al. (in voorbereiding). *Vliegen in het donker*.

Hove, G. van, Budge, F., & Ebben, H. (2015). *Werkpakket C: Inclusief onderzoek*. Geraadpleegd op 10 juni 2016, <http://www.zonmw.nl/nl/programmas/programma-detail/nationaal-programma-gehandicapten/participatie/>

Hove, G. van. (2014) *Disability Studies en participatie van mensen met een beperking. Over coöperatief onderzoek en complexe processen (Inaugurale Rede)*. Amsterdam: VU University.

Kool, J. (2015) "Nothing about us, without us: ervaringskennis en eigen regie van mensen met beperkingen." Position paper t.b.v. Ronde tafel gesprek met leden van de Tweede Kamer (Commissie VWS) over ratificatie van de UN CRPD, 9 februari 2015.

McDonald, K. E., Kidney, C. A., & Patka, M. (2013). 'You need to let your voice be heard': Research participants' views on research. *Journal of Intellectual Disability Research*, 57, 216-225.

O'Brien, P., McConkey, R., & García-Iriarte, E. (2014). Co-researching with people who have intellectual disabilities: Insights from a national survey. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 27, 65-75.

Puyalto, C., Palliser, M., Fullana, J., & Vilà, M. (2015). Doing research together: A study on the views of advisors with intellectual disabilities and non-disabled researchers collaborating in research. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*. doi 10.1111/jar.12165

Roeleveld, E., Embregts, P., Hendriks, L., & van den Boogaard, K. (2011). *Zie mij als mens! Belangrijke competenties voor begeleiders volgens mensen met een verstandelijke beperking*. Arnhem: HAN University Press.

Schippers, A. Trig, P. van, Sandvoort, H., Jansen, J., & Dersjant, J. (2015). *Werkpakket A: Wat is een Heterotopos? Een plaats waar mensen met en zonder een beperking samenwerken*. Geraadpleegd op 10 juni 2016, <http://www.zonmw.nl/nl/programmas/programma-detail/nationaal-programma-gehandicapten/participatie/>

Thomas, D. R. (2006). A general inductive approach for analyzing qualitative evaluation data. *American Journal of Evaluation*, 27, 237-246.

Verenigde Naties (2006). *Convention on the rights of persons with disabilities*. Geraadpleegd op 6 September 2013, <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>

Vilans (2016). *De co-creatie ijsberg. Samenwerken met ervaringsdeskundigen*. Geraadpleegd op 27 september 2016, <http://www.kennispleingehandicaptensector.nl/gehandicaptenzorg/samenwerken-met-ervaringsdeskundigen-de-co-creatie-ijsberg.html>

ZonMw (2015). *Gewoon bijzonder. Nationaal programma Gehandicapten 2015-2019*. Den Haag: ZonMw.

Samenvatting

Dit artikel beschrijft de resultaten van een onderzoek naar de samenwerking tussen onderzoekers met en zonder lichte verstandelijke beperkingen (LVB) gedurende de ontwikkeling van een spel over sociale relaties. Ondanks toenemende populariteit van inclusieve samenwerking, weten we nog onvoldoende wat goede inclusieve samenwerking kenmerkt (en wat niet) en wat het oplevert. In dit artikel beschrijven we het begrip betekenisvolle samenwerking vanuit de beleving van onderzoekers met en zonder LVB. Er is gebruik gemaakt van observaties, evaluaties en interviews. Uit de resultaten blijkt dat naast bekende aspecten zoals openheid en gelijkwaardigheid, elementen als samen ervaren, ondersteuning voor alle onderzoekers en oprecht contact cruciaal zijn voor betekenisvolle samenwerking.

Summary

In this article we study the collaboration between researchers with and without mild intellectual disabilities (MID) in developing a game on social relationships. In spite of their increasing popularity, the (positive and negative) determinants and outcomes of such inclusive collaborations are largely unknown. We describe the concept of 'meaningful collaboration' from the perspective of researchers with and without MID. Throughout the project we conducted observations, evaluations and interviews. Findings indicate that in addition to well-known aspects as openness and equality, shared experiences, support for all researchers, and sincere contact are crucial for meaningful collaboration.